

Saját élmény

Kaposi László

A DPM alapító szerkesztője, aki felkérésemre vállalta, hogy összeállítja a drámapedagógusoknak szánt idei külföldi számot, nem kímélt: szedjem össze én is az emlékeimet, az indulásról írjak, ezzel a feladattal kínált és talált meg.

*Én ezt megírtam már, gondoltam. A Budapesti Drámapedagógiai Központtól szóló tanulmányom jutott eszembe. Kötetben is megjelent 2005-ben, a budapesti közművelődés színtereiről, az onnan indult kezdeményezésekről szóló Szakmatükör sorozatban. És benne volt a DPM-ben is, 2006-ban. Nem azért ugrott be rögtön, mert annyira jól írtam (amúgy vállalom, és talán nem is rossz az az írás...), hanem mert sok utánajárással, az emlékek ellenőrzésével alaposan megdolgoztattam. És persze vitát váltott ki, *szenvet* és *ellenszenvet*, mert annak eredménye, ami magamnak leltár és elszámolás, kulturáltnak szánt megfogalmazása annak, ami és ahogy – szerintem – történt, hát arra bizony sokféleképpen lehet emlékezni! Meg nem emlékezni is lehet. És ha már igen, akkor máshogy... És lehet kételkedni, lehet a dokumentumokat is kétségbe vonni. Mindezt rengeteg árnyalatban, személyes variációban. Nos, ezzel szembesültem. És nem biztos, hogy most, aktuálisan szívesen vennék ebből még egy adagot. (Annyi zűrzavaros, eszement dolog történik körülöttünk, heves és parttalan vitákat provokálva – talán éppen nem kellene újabb felületet, még ha kicsit is, kínálni ehhez...)*

De hadd emlékezzek úgy, ahogy tudok! (Pontosabban: én is hadd tegyem ezt! Mégpedig a tőlem elvárható emberi, ezen belül szakmai tisztességgel. Mondom ezt akkor, amikor a területre vonatkozó „szubjektív történetíráson” kívül nincs is más. Szakszerű feldolgozás talán még tervben sincs, vagy ha van, akkor kevesen tudnak róla...)

Ebben a számban sokszor emlegettetik fel a Népművelési Intézetet. Mert fontos szerepe volt. És azért is, mert most olyanok írnak e lapban, akiknek fontos volt az az intézmény. Csakhogy én nem abban a korszakában találkoztam vele, amikor a „drámapedagógia apostolai” útnak indultak. Az az én szakmai indulásom előtt egy évtizeddel volt. Az „intézeti tevékenységből” fogyasztóként, már csak életkori okokból kifolyólag is, nekem nem a romantikus korszak jutott. Sokkal inkább az, amikor ez az intézet is a hatalom része, amelynek képviselői megmondják, és nem biztos, hogy magyarázzák, akik döntéseket hoznak, embereket engednek ide-oda, küldenek, vagy éppen zárnak ki, akik csoportok sorsa felett határoznak, bizonyos dolgokat előnyben részesítenek, másokat nem stb.

Lapunk e számában már részletezett *rokonszenv* mellett rengeteg *ellenszenv* vette körül ezt az intézetet. Lehet, hogy sokkal kevesebb, mint a szocialista állam egyéb akkori intézményeit. Ezt nem tudhatom, és az is kérdéses, hogy melyik intézmény lenne a jó viszonyítási alap. Ha kevesebb, akkor az csak és kizárólag annak volt köszönhető, hogy – a mi területünkön biztosan és megkérdőjelezhetetlenül így volt! – kiváló szakemberek dolgoztak ott, és az intézményt többnyire ők képviselték.

Ezzel együtt a sokaknak csak a mindenkor *zsűrit jelentő megmondó embereket* (mert kinek mi jut, ez mindig kérdés) időnként megdöbbenően heves ellenérzés vette körül. (Persze az egyes embereket, konkrétan, de azokból kiindulva gyakran működött, persze igazságtalanul, az általánosítás...) Mindez lehetett teljesen jogtalan, hiszen mikor szerették azokat az embereket, akik nem azt mondják, amit úgyis tud mindenki... De feltehetőleg akadtak olyan alkalmak is, amikor talán, máskor pedig valószínűleg messzemenően jogosak voltak az ellenérzések. Ezekről legendák keringtek („magasról” érkezők, akiknek a zsűrizés elviselhetetlen, vagy csak akkor, ha eleget – sokat – isznak; a minősíthetetlen hangvételtől a megtalálhatatlan emberig, akit éppen csak a munkahelyén nem lehet elérni soha; vagy: ha ő jön, akkor mi ezt nem csináljuk tovább; a mi megyénkbe ne tegye be a lábát többet!” – és nem sorolom tovább). A körülöttem lévő heves *ellenszenvét* megtapasztaltam, és nem is mindig ingatta meg az előítéletet az, ami történt. Volt bizony saját élményem erről... Élesen emlékszem a részeg zsűritagra a diákszínjátszók országos fesztiválján, akit le kellett váltani. Lehet, hogy nem volt intézeti ember, de ők vállalták fel, és benne voltak abban is, hogy ott lehetett. Vagy nem tudok nem emlékezni több megyei bemutatóról is a híres-neves színházi rendezőre, aki már jó ideje soha nem ült be józanul zsűrizni gyerekeket, fiatalokat, de mégis küldték, rendszeresen. Nagy rendező volt, de akkor is: erre ma azt mondanánk, hogy gyerek elleni mérenyület. És, tegyük hozzá, szívünk szerint ma jó messzire küldenénk azt, aki zsűribé enged olyant, aki nagyon nem oda való. Bár van negatív példa napjainkból is: az egyik legnagyobb megyénkben például a szervezők megingathatatlan módon ragaszkodnak olyan emberhez, akinek nincs keresnivalója gyermekszínpad zsűrijében. Ezt mindenki tudja róla, és mégis... lefogadom, jövőre is ott fog ülni. És ha már az alkohol előkerült: nemcsak zsűriben akadt alkoholisták, hanem a szervezők között is, jó néhány olyan kol-

légára emlékezhetünk, akiről előre tudhattuk, hogy éppen csak józan nem lesz. Megyei találkozókra utazva fontos tudás volt az is, hogy *mikor* kell szervezési kérdéseket megbeszélni, mert később már ügyis mindegy lesz. De közülük inkább stabil „feltűnően vidám fiúkra” emlékszem, és nem (zsúriben lévő) agresszív részegre...

És persze ott volt a másik oldalon az, amit kaptunk – ezt előbb szakmai értéként láttunk, de később ennek megjelentek az emberi mögöttese is. Idővel és munkakapcsolatokkal akkor is sikerült egyes intézeti munkatársaknál az embert meglátnunk, ha ez nem volt mindig egyszerű... Kellott persze a *találkozás*, hogy kivel-kivel emberként lehessen együtt lenni, s ne csak valamilyen hivatalos viszonyban. Így ismerhettem meg például Gabnait, Debreczenit... Katit igazából az általa gondozott B-kategóriás rendezői képzésen, ahol rengeteg szervező munkával sok olyan embert vonultatott fel, akikért messzire is elment volna a színjátszással, színházzal foglalkozni kívánó. (Talán soha olyan sokat közülük, mint akkor: rendszeres vendége volt Ascher Tamás, az akkor élete legjobb formájában lévő Ács János, Szikora János, vagy éppen Mezei Éva, és a teljességre nem törekedve a névsorolásban, de hát kihagyhatatlan: ha csak egy-két alkalommal, de ott volt például Major Tamás is.) Tibort (és Trencsényi Lacit, ez is jó emlék!) a gödöllői Hol-Mi módszertani nap (ezt a programot, annak lebonyolítási rendjét sokan vették át az országban) kitalálása, szervezése és megvalósítása közben ismerhettem meg (valamivel) jobban.

A nyolcvanas évek második felében sok olyan rendezvényt szerveztem, ami pontosan azért jött létre, mert az említett intézet már *nem azt*, vagy még *azt*, de már *nem úgy* végezte, ahogy az nekünk, a tevékenységben benne lévőknek jó lett volna. Amikor már „levált rólunk a hivatal”, amikor kapásból hivatkoztak a munkatársak arra, hogy miért lehetetlen bizonyos dolgokat megcsinálni – előbb, minthogy végiggondolták volna a lehetőségeket. A gyermek- vagy diákcsoportokkal napi gyakorlatban dolgozók jogos igénye, hogy „nekünk idén van egy jó játékunk, akkor idén akarjuk azt bemutatni”, és „nem tudjuk jegelni, eltenni egy évre”. Ne két évente szervezzenek fesztiválokat, ha a csoportok nem úgy élik az életüket! – na, ezt nem lehetett keresztül vinni, és persze kaptunk magyarázatokat, hivatalosnak tűnő válaszokat. Nekünk akkor az intézet nem „forradalmárok” gyűjtőhelye volt: sőt, onnan kaptuk egy letűnően lévő kor üzenetét... Igen, az intézet ellenére (és nem *ellen!*) szerveztük azokat a rendezvényeket, amelyek a *mi területünkön* elősegítették a rendszerváltást.

Idézet az említett 2006-os DPM-ből: „... a gödöllői országos találkozóra azért volt szükség, mert az állam ilyen irányú munkára rendelt intézményei a rendszerváltás előtti években már többnyire képtelenek voltak azon programok megszervezésére, amelyek talán még értelmet adhattak volna létezésüknek. Így a színjátszás területén jobbra csak mint az államhatalom, a szocialista rendszer kulturális területre delegált képviselője jelentek meg. A hagyományos pécsi gyermekszínház fesztivál helyett azért került sor az országos felfutásos rendszerben lebonyolított és Gödöllőre »kifutó« rendezvényre, mert évek óta nem volt már országos találkozó, s azért, mert a hierarchia alján, beosztott népművelőként, de gyakorló csoportvezető-rendezőként ezt észrevettem. Hasonló volt a helyzet a diákszínház terén is. A Népművelési Intézet nem volt hajlandó tudomást venni a csoportok igényeiről, miszerint nem két évente van szükség fesztiválokra, hiszen a csoportok a köztes években is dolgoznak (...) Ezért kerülhetett sor több országos találkozóra Gödöllőn, »nyugati pénzből«. Az akkoriban indult Soros Alapítvány – felismerve a szükségállapotot – a gödöllői találkozókhöz pénzt adott: annyit, amiből egy művelődési ház meg tudta rendezni hol a diákok (középfiskolások), hol a gyermekek (általános iskolások) színházi fesztiválját, országos felfutó rendszerben.”

És nekem lehetővé tette az akkori munkahelyen, a Gödöllői Művelődési Központ, az akkori főnököm, Kecskés József, hogy előbb két országos diákszínházi találkozót, majd egy országos gyermekszínházi fesztivált is megszervezzek. A diákok találkozóját a „köztes években”, a gyermekszínházi fesztiválját pedig a már említett többéves hiányra, mert akkor már semmi nem volt...

Alternatív fesztiválok voltak ezek: országos meghirdetéssel, minden megyére kiterjedően, felfutó rendszerrel, a benne lévők által elfogadott zsűrivel, nagyjából azzal a renddel, amit utána – Weöres Sándor nevét felvéve – csinált az MDPT is.

Hasonló módon szerveztünk – Gödöllőről, később a Marczibányiról – minden évben táborokat. Előbb megyei színházi táborokat, később országosnak mondott nyári képzéseket: a meghirdetés maga volt megyei, vagy országos, de ettől a program nem igazán változott: gyerekek jöttek és kiváló szakemberek (Szakall Judit, Fodor Mihály nevét írtam le rögvest, de Uray Pétertől, Kerényi Miklós Gáboron át Fodor Tamásig hosszú volt a lista, sokan dolgoztak ezekben a táborokban). A hivatásos szakma azon része, aki erre fogható volt, tanárként is megjelent. És azokkal is lehetett dolgozni, akik kiváló, sikeres előadásaik miatt aktuálisan éppen kedveltek voltak például a diákszínházi között: egy-egy rendező miatt sokan

zarándokoltak el ezekbe a táborokba, hiszen nemcsak a táborba, hanem csoportba, vagyis rendezőt választva lehetett jelentkezni. A ma is a pályán lévők közül sokakat indított el, vagy adott nekik jelentős impulzust egy-egy ilyen tábor... A helyszínt mindig változtattuk (főként a diáktáborokban sajnos néha amortizáltuk a táborhelyeket és a gondnokokat), a tanári kart is rendre frissítettük – a szervező volt azonos.

Ezek a táborok túléltek önmagukat. A személyi átfedés is továbbvitte például a gyermekszínjátszók táborát – talán éppen Fodor Mihály személye miatt a zamárdi színjátszó táborok egyfajta reinkarnációi voltak a hajdani – gödöllői szervezésű – Pest megyei gyermekszínjátszó táboroknak. Hasonlóképpen az ODE is átvette az Országos Diákszínjátszó Táborok lebonyolítási rendjét, és néhány évig működtette is azokat...

Engem ezek a sikeres rendezvények, és persze ezek mögött vagy mellett a mogyoródi és gödöllői gyermekszínjátszó csoportok, később diákszínpadok, még később fiatal felnőttekből álló társulat »csinált meg« a szakma felé – vagyis ezektől lettem szakmai körökben ismert. Ügyintézésre képes, fiatal, rendezőként, drámatanárként gyakorló, mindkét téren aktuális sikereket felmutató – ezek miatt több alakuló szervezetben első körös javaslat volt beválasztásom a tisztségviselők közé.

És működött az az érthető gondolkodási panel, hogy ha valaki kezdeményezőként lépett fel egy-egy szervezet létrejöttékor, „ha ennyire akarja, ha ennyire fontos neki, akkor biztos majd működtetni is fogja”. Így az is meglehetősen természetesnek tűnt, hogy például az Országos Diákszínjátszó Egyesület esetében (ott Breyer Zoltánnal és Illés Klárral dolgoztam együtt az egyesület létrejöttén), vagy a Kerekasztal Színházi Nevelési Központnál egyesületi vezető legyek. És talán a fentiek miatt kerültem be alapító tagként a Magyar Drámapedagógiai Társaság első vezetőségébe is. (A nemrégiben fiatalon elment Breyer Zoltánt említettem az imént: személyesen, emberileg is furcsa, különös, néha zavaros időszak volt ez sokunk számára. Az Országos Diákszínjátszó Egyesület létrejötte is részben a Népművelési Intézet jogutódja, az Országos Közművelődési Központ ellenére történt, hiszen azzal nem voltunk elégedettek, amit onnan kaptunk, vagy amit éppen nem kaptunk. És ennek az intézetnek a vezetője aktuálisan Zoli édesanyja, Benkő Éva volt. Aki például segített is az alapszabály megszövegezésében, sőt, a lakásukon írtuk...)

Amint létrejöttek ezek a civil szervezetek, az egyesületi élet hamarosan már nem a létrehozók igényeiről és szándékairól szólt. A Magyar Drámapedagógiai Társaság létrejötte személyesen erősen kötődött a Debreczeni Tiborban és körülötte zajló (részben személyes) változásokhoz, erről alapító elnökünk több helyütt és részletesen beszámolt. De az egyesület léte a megalakulás után hamarosan már egészen másról szólt. Például arról, hogy meg kell-e tanulnunk mindazt, amit más országokban már tudnak a drámából, amit 40-50 év alatt felhalmoztak, vagy elég nekünk a két évtizedes magyar tapasztalat...

Az egyesület csak szervezetként volt újszülött. Arra reagálhatott, ami körülötte volt, és a társadalmi környezet a kilencvenes évek elején közismerten nagy és gyors változásokon ment át. Körülöttünk és bennünk is sok minden, például a szakma maga is megváltozott, tartalmilag, mégpedig rendkívül jelentős mértékben. Épp ezért vált – néhány év elteltével – a kollégák egy részének helyzete anakronisztikussá. Pinokkió már tudott egyedül is járni, sőt, határozott igénye volt arra, hogy a haladási irányát, a mozgásának célját ő maga határozza meg. Így történhetett, hogy Pinokkió megvált Dzsepettó mestertől... És persze, tudjuk a meséből, nekik újra össze kell találkozniuk – csak érék meg, és éljék túl a bálnát! Ugyanis szerintem most éppen ott tartunk: a gyomrában vagyunk.

(...) A szakmaisággal kapcsolatos igények különböző formákban jelentek meg. Például sokan voltak, akik nem szerették a DPM-et úgy, ahogy volt: az elütési, elgépelési hibák néha viccek tárgyát képezték, de a tartalmi elemekkel, főként azok hiányával volt igazából gond...

A másság iránti vágy megjelent annak az 1994-es különszámnak a sikerében is, amit Tibor rám bízott, és amit végül is – személyes döntésből – Szauder Erikkel együtt szerkesztettem meg. Az sem tekinthető véletlennek, hogy az 1994-ben – sokunk számára – váratlanul, nagy erővel bezúduló „újak” megválasztotta új elnök és új vezetőség másképp és mással képzelte el az egyesület periodikájának jövőjét.

Szakall Judit vezetésével egyébként az MDPT talán a legszebb korszakát élhette meg: ma („exelnökként”) úgy látom, hogy Judit volt a legsikeresebb elnöke az egyesületnek. Az ő idejére még bőven maradt a romantikus időszakból: sok minden nála jött létre, nála történt először. Sorozatban jelentek meg szakkönyvek, vendégprofesszorok adták egymásnak a kilincset, kiteljesedett és egyben stabilizálta működését az Országos Gyermekszínjátszó Találkozó, tömegek jártak a(z) idén éppen 20 éves) Színház-Dráma-Nevelés első rendezvényeire. És az is az ő idejében történt meg, hogy a dráma bekerült a Nat-ba, hogy a művészeti iskolákban egy tagozat főtárgya lett, hogy drámás diplomát lehetett szerezni a felsőoktatásban. Éppen ezért úgy vélem, jó is, ha az emlékezést a kezdetekre velem, az ő nevének említésével zárjuk...